

O'ZBEKISTON

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN

LANGUAGE & CULTURE

ISSN 2181-922X

2022 Vol. 1

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN

LANGUAGE AND CULTURE

2022 Vol. 1

**www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz**

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir: Shuhrat Sirojiddinov

Bosh muharrir o'rinbosarlari: Zaynobiddin Abdirashidov

Mas'ul kotib: Ozoda Tojiboyeva

Tahrir kengashi

Ahmadali Asqarov, Abdulaziz Mansur, Akmal Saidov, Akmal Nur, Adham Ashirov, Nizomiddin Mahmudov, Hamidulla Dadaboyev, Samixon Ashirboyev, Bahodir Karimov, Aftondil Erkinov, Baxtiyor Mengliyev, Uzoq Jo'raqulov, Sulton Normamatov, Murtazo Sayidumarov, G'aybulla Boboyorov, Nozliya Normurodova, Abdi Mamatov, Nodir Jo'raqo'ziyev.

Tahrir hay'ati

Isa Habibbeyli (Ozarbayjon)	Maria Sabtelni (Kanada)
Frederik Bressand (Fransiya)	Timur Kocaoğlu (AQSH)
Ingeborg Baldauf (Germaniya)	Almaz Ülvi (Ozarbayjon)
Mark Toutant (Fransiya)	Tanju Seyhan (Turkiya)
Rochelle Almeida (AQSH)	Xisao Komatsu (Yaponiya)
Akrom Habibullayev (AQSH)	Emek Üşenmez (Turkiya)
Valeriy S. Xan (O'zbekiston)	Abdulvahap Kara (Turkiya)
Eunkyoung Oh (Janubiy Koreya)	Alizoda Saidumar (Tojikiston)
Oqilxon Ibrohimov (O'zbekiston)	Dilorom Ashurova (O'zbekiston)
Shodmon Vohidov (Tojikiston)	Darya Jigulskaya (Rossiya)

“O'zbekiston: til va madaniyat” jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnal bir yilda to'rt marta chop etiladi.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief:

Shuhrat Sirojiddinov

Deputy Editors in Chief:

Zaynabiddin Abdirashidov

Executive secretary:

Ozoda Tajibaeva

Editorial board

Ahmadali Asqarov, Abdulaziz Mansur, Akmal Saidov, Akmal Nur, Adham Ashirov, Nizomiddin Mahmudov, Hamidulla Dadaboev, Samixon Ashirboev, Bahodir Karimov, Aftondil Erkinov, Bakhtiyor Mengliev, Uzoq Juraqulov, Sulton Normamatov, Murtazo Sayidumarov, Gaybulla Babayarov, Nozliya Normurodova, Abdi Mamatov, Nodir Jurakuziev.

Editorial Committee

Isa Habibbeyli (Azerbaijan)	Maria Subtelny (Canada)
Frederique Bressand (France)	Timur Kozhaoglu (USA)
Ingeborg Baldauf (Germany)	Almaz Ulvi (Azerbaijan)
Marc Toutant (France)	Tanju Seyhan (Turkey)
Rochelle Almeida (USA)	Hisao Komatsu (Japan)
Akram Habibullaev (USA)	Emek Üşenmez (Turkey)
Valeriy S. Khan (Uzbekistan)	Abdulahap Kara (Turkey)
Eunkyung Oh (South Korea)	Alizoda Saidumar (Tajikistan)
Oqilkhon Ibrohimov (Uzbekistan)	Dilorom Ashurova (Uzbekistan)
Shodmon Vohidov (Tajikistan)	Daria Zhigulskaya (Russia)

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The journal is published four times a year.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results.

The authors' ideas may differ from those of the editors'.

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com

Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

MUNDARIJA

Lingvistika

Samixon Ashirboyev

Alisher Navoiy nasriy asarlari matnida gaplarni chegaralashga doir.....6

Baxtiyor Abdushukurov

Alisher Navoiy asarlaridagi etnonimlar.....19

Zulxumor Xolmanova

Omonimlar – tafakkur omili.....30

Sanjar Mavlyanov

O'zbek tili diplomatik terminlari tizimida semantik munosabatlar.....45

Elyor Xonnazarov

O'zbek tilshunosligida zamonni ifodalovchi grammatik shakllar tasnifi...55

Adabiyotshunoslik. Tarjimashunoslik

Tanju Seyhan

Ali Şir Nevâyî ve Kalem.....66

Muhittin Gümüş

Bâbürnâme'nin edebî tür açısından özellikleri.....78

Fan. Ta'lim. Metodika

Dilnavoz Yusupova

"Xamsa" dostonlarini o'qitishda zamonaviy texnologiyalar va metodlardan foydalanish ("Farhod va Shirin" misolida).....89

San'at

Oqilxon Ibrohimov

Nazm va navo xususida.....104

CONTENT

Linguistics

Samikhan Ashirboev

Alisher Navoi's prose text is about limiting sentences.....6

Bakhtiyar Abdushukurov

Ethnonyms in the works of Alisher Navoi.....19

Zulkhumor Kholmanova

Homonyms – a factor of wisdom.....30

Sanjar Mavlyanov

Semantic relations in the system of diplomatic terms of the
Uzbek language.....45

Elyor Khonnazarov

Classification of Grammatical Tense in Uzbek Linguistics.....55

Literature. Translation studies

Tanju Seyhan

Ali Şir Nevâyî and Pen 66

Muhittin Kumush

Features of Baburname as a literature genre.....78

Science. Education. Methodology

Dilnavoz Yusupova

Modern technologies and use of methods (in the example
of "Farhod and Shirin").....89

Art

Oqilkhon Ibrohimov

About poetry and melody.....104

Bâbü rnâme'nin Edebî Tür Açısından Özellikleri

Muhittin Gümüş¹

Özet

Büyük Türkistan bölgesinde İslâm medeniyetinin tesiriyle Timurlular döneminde oluşan Harezmi Türkçesinin devamı niteliğinde gelişen Çağatay dilinin en kıymetli temsilcisi büyük edip ve dil âlimi Alişir Nevâî'dir. Ondan sonra Çağatay dili ve edebiyatına katkı sağlayan Zahirüddin Muhammed Bâbü rşah'ın Bâbü rnâme adlı eserinin edebî tür özellikleri üzerine değişik düşünce ve yorumlar sunulmaktadır. Kimi Batılı tarihî şahsiyetlerin eserleriyle mukayese edilirken kimileri de nevi şahsına münhasır bir eser olduğu iddiasındadır. Bu çalışmada nitel araştırma ve incelemeler çerçevesinde anlatmaya dayalı edebî türlerin geçmişten bugüne doğru belli başlı üslup, biçim ve içerik farklılıklarının oluşması doğal karşılansa da nitelikleri açısından ana unsurların tarihî metinlerde, hatırat, vaka anlatımlarında, günlük türü yazıların kendilerine mahsus özelliklerinden söz edilmektedir.

Anahtar kelimeler: *Bâbü rnâme, edebî tür, anlatıma dayalı edebî eserler, hatırat, günlük*

Giriş

Çağatay dili ve edebiyatının gelişimine katkı sağlayan Bâbü r'ün eserleri günümüzde de önemini yitirmemiş olup modern Özbek ve Uygur Türkçesinin edebî yazı dili olarak gelişmesine de etkisi olduğu bilindiğinden tarihî şahsiyetlerin eserleri geçmişten bugüne ışık tutan tarihî, edebî, medenî ve kültürel değer taşımaktadırlar. Edebî eserlerin dil, kültür, sanat ve estetik değerlerin gelişmesine katkıları çok geniş kapsamlı bilimsel çalışmalarla ayrı ayrı ortaya konabilir. Çağatay Han döneminde Mâveraünnehir'deki Türk unsurların diliyle ve Timurlular zamanında gelişen edebî Türk lehçesiyle meydana getirilen Orta Asya Türk edebiyatına da Çağatay edebiyatı denmektedir.

¹Muhittin Gümüş – Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü Öğretim Görevlisi, Bişkek-Kırgızistan.

E-posta: muhittin.gumus@manas.edu.kg

ORCID ID: 0000-0002-0991-2642

Alıntı için: Muhittin Gümüş. 2022. "Bâbü rnâme'nin Edebî Tür Açısından Özellikleri". *Özbekistan: Dil ve Kültür* 1: 78-88.

“Çağatay Türkçesi, 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar bütûn Doğu Türklüğü tarafından geniş bir coğrafyada tek bir yazı dili olarak kullanılmış ve bu Türkçeyle pek çok eser verilmiştir. Bunlardan bir tanesi Babür Şah'ın hatıralarını kaleme aldığı “Babürnâme” adlı eseridir. Babürnâme Doğu Türkçesinin en güzel mensur eserlerinden biri olarak kabul edilir. Türk kültürüne, tarihine kaynaklık ettiği gibi Türk dilinin o dönemi için de muazzam bir kaynaktır” [Aka 2014, I].

Bâbürnâme'nin mensur eser olması hasebiyle içerik ve anlatım zenginliğinin dolayı dönemin dil özelliklerini yansıtan, ses ve şekil bilgisi ile söz varlığının pek çok ögesini beş yüz yıldan beri yaşatan bir eser olduğu unutulmamalıdır. Çağatay Türkçesinin bir edebî olmasında, halkın dilinde yaşamasında, pek çok özellikleri itibarıyla bugünlere kadar gelmesinde Babür'ün eserleri de tıpkı Nevâî gibi etkili olmuştur. Aka'ya göre [Aka 2014, I] Babürnâme'nin 500 yıl gibi uzun bir süre geniş bir coğrafyada kullanılan Çağatay Türkçesinin pek çok ses ve şekil özelliğini büyük oranda yansıttığı görülebilmektedir.

Yöntem

Konuyla ilgili kaynak taraması yapılarak konunun önemi tespit edildikten sonra Bâbürnâme'nin içerik özellikleri, üslubu ve tür özellikleriyle ve hatırat, vaka anlatımı, günlük vb. edebî türlerin nitelikleriyle örtüşüp örtüşmediğiyle ilgili düşünceler yorumlama yoluyla ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır [Yıldırım, ve Şimşek 2008].

Örneklem

Zahirüddin Muhammed Bâbüřah'ın eserleri ve Bâbürnâme üzerine bilimsel yazılar; İslam Ansiklopedisi'nde Ö. F. Akün [Akün 1991, 4. 404-408], “Bâbürnâme Neşirleri, Bâbürnâme Tercümel-eri, Diğer Eser ve Araştırmalar başlığı altında verilen eserlerin bir bölümü üzerindeki nitel inceleme çalışmaları araştırmamızda dikkate alınan eserler arasında yer almaktadır. Reşit Rahmeti Arat'ın T.C. Kültür Bakanlığı tarafından 2000 yılında yayınlanan Bâbürnâme; “Babür'ün Hatıratı” adlı 629 sayfalık eser üzerinden incelemeler üzerine düşünceler sunulmuştur.

Bulgular

16. Yüzyılda yazılmış bu eserin çok değerli eserinde yani Vekâyî adıyla başlık atılsa da Bâbü rnâme (R. Rahmeti Arat, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000) adlı eser baştan sona (1-629 sayfa) incelenmiştir.

1. Zâhirüddîn Muhammed Bâbü r (1483-1530) tarafından kaleme alınan, Çağatay Türkçesinin dil özelliklerini gördüğümüz, hatıra türünün ilk örneği olarak kabul edilmektedir. Eserin ilk kısmında Vekayi' (Babur'un Hatıratı) biçiminde yazılmıştır [Arat 2000, 3].

2. Hatırat'ta geçen fiil cümleleri belirli geçmiş zaman yapısıyla anlatılmış olup bu durum eser boyunca devam etmiştir. Hatıralarda geçen olayları, durumları, iş ve hareketleri anlatan Babür Şah'tır. Eserin ilk cümlesinden itibaren belirli geçmiş zaman anlatımı "Salı günü beş ramazan 899'da (10 Haziran 1499) Fergana vilayetinde, 12 yaşında padişah oldum" [Arat 2000, 3].

3. Görmeyip duyduklarını belirsiz (duyulan) geçmiş zaman -mİş- ile anlattığı görülmüştür.

4. Görüp bizzat tespit ettiklerini, gözlemlerini yine kesinlik ifadesiyle "-mİştİr" biçim birimlerle dile getirmiştir." Kalenin etrafı mahallelerle çevrilmiştir [Arat 2000, 3]."

5. İş, oluş ve hareketin zaman içinde sürekli yapıldığını rivayet tarzında tahkiye ederek de anlattığı çok sayıda cümle örneklerinden anlaşılmaktadır. "Bir sülünün budunu dört kişi yese, bitiremezmiş."

6. Kesinlik bildiren "-Dİr" biçim biriminin Babür'ün bu eserinde sıkça kullanıldığı görülmüştür. İsim cümleleri çokça yer almaktadır. "Ahalisi Türk'tür. Türkçeyi bilmeyen kimse yoktur. Halkın konuşma dili yazı diline uygundur."

7. Bilgilendirici niteliktedir. "Endican suyu Uş mahallelerinin içerisinden geçerek Endican'a gider. Bu suyun iki tarafı bağıktır; bütün bağlar suya mütevecchiştir. Menekşesi pek lâtiftir. Akarsuları vardır. Baharı çok güzel olur; birçok lâle ve güller açar...." [Arat 2000, 4].

8. Gözlemlerinde ayrıntılara yer vermiştir. "Berâ-Kûh dağının eteğinde, nehir ile dağların arasında Cevzâ adında bir câmi bulunmaktadır. Dağ tarafından büyük bir nehir akar.

Çalışmanın yayın sayfasının sınırlı olması nedeniyle bütün bulguları burada sunamamaktayız.

Yorum ve Açıklamalar

Babürnâme'nin hatırat (anı yazısı) olduğu hakkında tartışma

olmasa da bu anı yazısının işlevsel açıdan tarihe ışık tutan önemli bir kaynak olması bakımından tarih bilimine ait bir eser sayılması, romanlardan, hikâyelerden farklı olarak Babürnâme genel olarak hatırat ya da anı yazısı olarak bilinen edebî tür özelliklerini taşımaktadır. Bu edebî türü kısa ve öz biçimde tanımlamak gerekirse; bir kimsenin hayatı boyunca veya hayatın bir kısmındaki yaşadığı dönemin şartları içinde gördüklerini, duyduklarını, bizzat yaptıklarını, hissettiklerini, tanık olduğu olayları edebî değer taşıyan bir dil ve üslupla anlattığı yazılara anı (hatırat) denmektedir. Aslında insanların hayatlarında iz bırakan, unutulmayan, önem taşıyan, anıldığında tesir bırakan hadiseleri, duyguları ve yorumları anlatan yazı türüdür hatırat/anı yazısı. Hatırat türünde yazılan eserlerin çok değişik alanlarda olması sebebiyle bu edebî türe sınırlama ya da kısıtlama imkânı zorlaşır. Anı yazılarının en başta gelen özelliği, yazarının hayatının belli bir kesitini ihtiva etmesi ve daha sonra yazıya dökülmesidir. Edebiyat biliminin en yaygın türlerinden biri olsa da ortak üslup özellikleri bulunan seyahatname (gezi yazısı) ile karıştırılır İçlerinde hatırat/anı türünün bazı özellikleri bulunan ancak yazılış amaçları ayrı olan seyahatnâme, sefaretnâme, muhtıra, tezkire, menkabe, günlük, tarih, otobiyografi türleriyle farkları edebiyatçıların malumudur. Bu yazılı anlatım türlerinin ortak özellikleri ise tahmine dayalı olmayan ve tamamen yaşanmış olaylar üzerine kurulmuş olmalarıdır. Bu özellik onların birbirinin yerine geçmesine sebep olamaz.

Hatıraların/anıların, tarihî gerçeklerin bilinmesi, yorumlanması, anlaşılması ve açıklanması sırasında yardımları olabilir. Anı yazıları metodolojik açıdan tarih değildir ama tarihe yardımcı olabilen bir yazılı anlatım türüdür. Devirlerin özelliklerini anlatan anılar, o devrin tarihini yazacaklar için önemli birer belge niteliğindedir. Bundan ötürü, anı yazarı, anılarını yansıtırken tarihî gerçeklerin bozulmamasına çok dikkat etmelidir.

Anı(Hatırat)ilegünlük,ençokkarıştırılaniki farklıanlatım türü olduğunu anlamak hiç de zor değildir. Günlüklerin mümkün olduğu kadar aynı gün sonunda yani yaşanırken, anıların ise hayattayken ya da ömrün sonuna doğru kaleme alınmalarıdır. Amacı ve sebebi ne olursa olsun kaleme alınan hatıra türünde dürüstlük, samimiyet ve sorumluluk duygusu ön plânda olmalıdır. Hayatta olmayan ya da cevap vermesi, karşılık veya tepki göstermesi mümkün olmayan insanların manevi şahsiyetlerine hâlel getirmeyecek biçimde yazıp yazmamak hatırayı yazanın vicdanına bağlıdır.

Anı yazarken tespit edilen konularla ilgili belge, bilgi ve

kaynakların yeterince mevcut olması işi kolaylaştırır. Özellikle günü gününe tutulan notlar ya da hafızada saklanan olaylar zinciri, plâna göre düzenlenmiş olduğunda yazar için sadece süslü, sanatlı ve çokça ironik anlatımlardan kaçınarak açık, sade ve akıcı bir üslûp kullanılması hâlinde okuyucuyu motive eder. Duygu ve düşünceler, içtenlikle gerçeği yansıtmalıdır.

Türk dilinin en eski metinlerinin yazılı olduğu taşlar yani Orhon Yazıtları bir anı yazısıdır düşüncesini ifade eden araştırmacılar vardır. “Bilge Tonyukuk Yazıtı. II. Doğu Türk Kağanlığı’nın büyük devlet adamı Vezir Tonyukuk tarafından diktirilen yazıtta bu döneme ait tarihî hadiseler, bağımsızlık için çekilen sıkıntılar, verilen mücadeleler ve elde edilen başarılarda Tonyukuk’un etkisi anlatılır. Bilge Tonyukuk, İlteriş (Él-téris) ve Kapgan kağanları kendisinin tahata oturttuğunu, onlarla birlikte devletin devlet, milletin de millet olduğunu belirtir. Tonyukuk’un duygu ve düşüncelerini ifade ederken edebî dilin imkânlarından yararlandığı görülür. Kaçalın(2007; 390) ” Bu yorumdan anlaşıldığı üzere Bilge Tonyukuk’un yaptıkları, davranışları, milletin ve devletin varlığı için yapılan mücadeleleri ifade eden sözler bir hatıra niteliğindedir. Genel Türk tarihi içinde hatıra yazıları az sayıda değildir. Ancak bunların değerlendirilip edebiyat ve kültür dünyasına sunulması meselesi vardır.

Asıl araştırmamız olan Bâbürnâme’nin tarihiyle ilgili şu kısa açıklamayı yapabiliriz: “Eser herhangi bir önsöz veya bir giriş kısmı olmaksızın Bâbü’ün on iki yaşında Fergana tahtına çıkışı ile başlayıp ölümünden bir yıl öncesine kadar olan zaman içindeki hayat macerasını anlatmaktadır. 5 Ramazan 899 (9 Haziran 1494) ile 3 Muharrem 936 (7 Eylül 1529) arasını içine alan bu devrenin, eserin bazı kısımları kaybolduğundan, Temmuz 1503 - Mayıs 1504, Mayıs 1509 - 2 Ocak 1519, 1521’den birkaç gün hariç 13 Aralık 1520 - 17 Ekim 1525 ve Eylül 1529-1530 yılları arası eksiktir. Vak’aların geçtiği coğrafi sahalara göre eserde sadece 1494-1503 (Fergana), 1504-1520 (Kâbil), 1525-1529 (Hindistan) yılları mevcuttur” [Akün 1991, 404].

Babürnâme’nin edebî tür özelliğine bakıldığında onunla ilgili araştırmacılar birbirinden çok da değişik bilgi sunmamışlardır. Yorum farklılıkları nedeniyle kimi kısımlarının günlük tarzında olduğu, kimi bölümlerinin hatıra tarzında olduğu söylene de otobiyografik eserdir yorumuna da rastlamaktayız. İstanbul Üniversitesinin değerli bilim adamlarından merhum Ö.F. Akün’ün ifadesiyle “Bâbürnâme her şeyden önce bir otobiyografi olmakla beraber, muhteviyatı dolayısıyla gerek edebî nevi gerekse mahiyeti bakımından çok yönlülük ve değişkenlik gösterir. İlk hâtırat olarak başlamışken daha sonraki

kısımlarına gelindiğinde yaşananların günü gününe veya araya fazla zaman mesafesi girmeden yazılmasıyla günlük (diary) şeklini alır; ülkeden ülkeye yapılan yolculuk ve seferlerde baştan geçen ve görülenlerin anlatıldığı sayfalarında ise bir seyahatnâme olur; büyük bir dikkat ve ehemmiyetle verdiği etraflı bilgiler, bir noktada ona âdeti bir coğrafya, etnografya, botanik, zooloji, nihayet bir folklor ansiklopedisi görünümünü verir. Bütün devri ve çevresiyle Sultan Baykara'yı anlatırken bir tarih metninden farksızlaşır; şairlere ve meşhur şahsiyetlere ayrılmış bazı sayfalar ise herhangi bir şairler tezkiresinden veya bir tabakat kitabından çıkmış gibi görünür. Eserin baştan ilk dört faslı Timurlular devrinin bir Mâverâünnehir tarihi gibidir.”

Eski Türk edebiyatında örneğine pek az rastlanan otobiyografi yazılan Bâbü rnâme, benzeri bulunmayan bir eser olarak zamanla daha da anlamlı hâle gelmektedir. Özellikle kusurların, zaafaların, eksikliklerin samimiyetle açıklanması bugünkü hatıra yazısı yazmak isteyenlere de bir örnek teşkil etmektedir.

Türk edebiyatındaki önemli problemlerden biri de hatıra, biyografi, otobiyografi terimlerinin tanımı, yorumu hakkında bazı farklılıklar, karışıklıklar ya da standart bir yaklaşım olmadığı görülmektedir. B. Altınova, *Kavram Kargaşası Çerçevesinde Edebî Bir Tür Olarak "Hatıra"* [Türk bilig 2003, 6,3-12] adlı makalesinde konuyu çok ayrıntılı izah etmiştir. “Hatıra türü eserleri değerlendirirken karşılaşılan en önemli problem bu türün sınırlarının tam olarak tespit edilememesinden dolayı, hatıra türünün özelliğini taşımayan eserlerin “hatıra” olarak tanımlanmasıdır. Hatıra türünün özelliklerini tam olarak ortaya koyabilmek için, onunla sık sık karıştırılan *biyografi, otobiyografi, günlük ve gezi türleriyle hatıra türü* arasındaki benzerlik ve farklılıkları tespit etmek gerekmektedir. Bir insanın hayatını anlatan yazı olarak tanımlanan “*biyografi*” Fransızca “*biographie*” kelimesinin karşılığıdır. Eskiden “*terceme-i hâl*” olarak adlandırılan biyografi, günümüzde *yaşam öyküsünün* karşılığı olarak kullanılmaktadır... Ahmet Kabaklı da biyografileri; “sanatta, ilim de, politikada ve başka dallarda tanınmış kimselerin, hayatlarını anlatan eserler” [Kabaklı 1967, 528] olarak değerlendirerek, bu kitapların üslûp kalitelerinin, onların edebî değerini belirleyeceğini söyler. S. Kemâl Karaalioğlu da biyografi eserlerinin hayatta başarı sağlamış insanların yaşayışlarını, mücadelelerini anlatarak, hayat için en güzel örneklerini verdiklerini belirtir [Karaalioğlu 1975, 54].” Türk Edebiyatı Ansiklopedisi’nde de belirtildiği gibi *otobiyografi, hatıra* türüne daha yakın hatta onunla iç içedir. Bir insanın kendi hayat hikâyesini anlattığı eser [Akalin 1984, 208] olarak tanım lanan “oto-

biyografi” , Fransızca “autobiographie” karşılığıdır. Günümüzde “öz yaşam öyküsü” nün karşılığı olan otobiyografiyi Sevük, “bir kimsenin kendi tercüme-i halini bizzat kendisi yazması...” [Sevük 1944, 187] olarak ifade eder.”

Yukarıdaki tanımlar ışığında “Babürnâme, bir hatıra mı, bibliyografya mı ya da otobiyografi midir? sorusunun cevabını bulmak gerekiyor. Bâbürnâme;

Öncelikle otobiyografi olmakla beraber, içeriği bakımından edebî tür açısından çok yönlülük ve değişkenlik gösterir.

Eser hâtırat olarak başlar ve devamında günlük (diary) özellikleri taşıyan nitelikler taşır.

Babür’ün ülkeden ülkeye yaptığı yolculuk ve seferlerde başından geçenleri ve gördüklerini anlattığı sayfalarda bir seyahatnâme türünde görünür.

Babür Şah’ın verdiği bilgiler itibariyle coğrafya, etnografya, botanik, zooloji ve folklor ansiklopedisi niteliğine kavuşur.

Bir başka araştırmacı Banu Altınova’nın edebî türler içindeki hatıra(t) türünün karmaşıklığı dile getirmesindeki haklılığı göstermesi bakımından yorumlayacak olursak Babürnâme’de Babür’ün yaşadıkları, seyahatleri, gözlemleri, görüşleri, hissiyatı yer almakla birlikte bilgi verme ve olayları anlatmadaki üslubu coğrafya ve tarihle de ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Bu tür çok yönlü, çok boyutlu eserlerin örneğine kendi döneminde olmadığı ve daha sonraki yüzyıllar içinde de pek az rastlandığını ifade edebiliriz. Hatıra(t), yani (anı yazısı) türünün bu kadar farklı biçimde anlaşılmasının en önemli nedeni tanımların eserlere göre yapılmasındandır. Tümünden gelim ya da tüme varım biçimindeki tanımlamaların kargaşaya neden olduğu görülüyor ama “hangisi doğrudur?” meselesi ayrıntılı tartışmaya götürür bizi. Hatıra/anı yazısı, biyografi, otobiyografi terimlerinin tanımlarının Batı edebiyatındaki şekliyle Doğu edebiyatı içindeki tanımlarının irdelenmesi gerekir.

Yüzyıllar içinde geçmişten bugüne doğru bakıldığında Orhun Kitabeleri’nde Bilge Kağan ve Kültigin’in Göktürk Devletini kurarken yaptıkları savaşları, mücadelelerinin yanı sıra icraatlarını; açtı doyurup çıplağı giydirdiklerini anlatmaktalar. Bu da bir hatıra eserdir diyebiliriz. Nasihatlerin, bir nevi gelecek nesillere vasiyetlerin yer aldığı Kitabelerin içeriği de çok yönlü ve çok boyutludur.

Hatıra türünün ilginç yorumlarından birini dile getirirken Türk edebiyatı tarihinin önemli şahsiyeti Mehmet Kaplan’a göre “Eski Türk edebiyatında bunun hayrete şayan bir istisnası vardır. Babür. Fakat onun hatıratı da yaptığı savaşların kısa kayıtlarından

ibarettir. Babür adeta kendi kendinin vak'anüvisi olmuştur. Eserinden asıl şahsiyeti hakkında pek az fikir ediniriz" (Kaplan 1966: 9). Babür kendisini değil, olayları, çevreyi ve dönemini, içinde bulunduğu şartları dile getirerek bilgi vermeyi amaç edinmiştir. Kendi karakterinden yansımalar pek azdır.

19. yüzyılda Tanzimat Edebiyatı döneminde Ziya Paşa'nın, 20. yüzyıla girerken Halit Ziya'nın ve Hüseyin Cahit'in yazdığı hatırat/ anı yazıları dikkat çeker. Cumhuriyet döneminde Halide Edip Adivar, Yakup Kadri, Yahya Kemal Beyatlı, Abdülhak Şinasi Hisar, Yusuf Ziya Ortaç, Reşat Nuri Güntekin, Refik Halit Karay gibi edebiyatçıların hatıraları, sanat kaygısı güdülerek kaleme alınmış edebî nitelikteki hatıralar olarak bilinir. Ayrıca savaş dönemlerinde yazılan hatıralar dendiği zaman Rauf Orbay, Kazım Karabekir'in hatıraları ile bazı devlet adamlarının yazdığı hatıralar da edebiyat tarihinde önemli yer tutar.

Hatıra(t)/anı yazılarının prototipi yoktur. Dönemlere göre gelişerek edebî süslemelerle yazılır hâle gelmiş olup kimilerinin de roman tarzına uygun üslup içinde kaleme alındığı görülür. Bunun en önemli nedeni de yazarların veya şahısların zülfü yâre dokunmaktan çekinmesi veya övgülerle dolu bir hayatın inandırıcı olamayacağı kaygısı, kendini ifade ederken objektiflikten uzak kalma ihtimali, hatıralarda muhatap alınan şahısların şikayetinden kaynaklanacak hukuki endişeler vb. sayılabilir.

Sonuç ve Öneriler

Bâbü rnâme, son derece sade ve anlaşılır dil ve üslubuyla dikkat çeken güzel bir edebi eserdir. Hatırat ya da anı yazısı olarak kabul edildiği kadar, 16.yüzyıldaki pek çok bölgenin, şehrin, yerleşim yerlerinin, coğrafi özelliklerinin, mimari yapıların ve insanların ticari hayatlarıyla tabiat içindeki değişik rollerini de anlatan bir eserdir. Bâbü r, bizzat gözlemlediği yerlerdeki doğal ve coğrafi çevreyi de aynı gerçek ve gözlemci anlayış ve yaklaşımla eserine yansıtmış, dikkatiyle çevresinde gördüğü her şeye ilgi göstermiş, gittiği ülkelerin coğrafyasını, iklimini, kentlerini, yapılarını, sanat eserlerini, yönetim biçimleri ile halkının âdetlerini, insanların karakterlerini, bitki ve hayvan türlerine kadar gözlemleyip yazdığı görülüyor.

Bâbü rnâme, Batı ilim ve fikir âleminin hayranlıkla andığı otobiyografi türünün dünya klâsikleri arasında sayıldığı ifade edilmektedir. Eser yalnızca tespitlerin ve olayların anlatımı tarzında değil, aynı zamanda derin içerikli gözlemlere dayalı yorumlar yer almaktadır. Konuşma dilinin sadeliği ve doğallığının özel bir güzellik

kazandırdığını söylemeden geçemeyiz. Süslü anlatımlardan ve gereksiz kelime oyunlarından uzak durmuş, Bâbürnâme'yi sevimli ve çağlar sonrasındaki okuyucuya bile sevimli kılan meziyetlerinden sayabiliriz. Eserinde kullandığı söz varlığı Çağatay Türkçesinin sözlüğünü oluşturacak kadar zengin olduğu, işlenmiş ve anlatım gücü yüksek bir dil olduğu hissini veriyor. "Bâbürnâme Çağatay Edebiyatında nesrin şaheser seviyesine yükseldiği bir zirve olmuştur. Bâbürnâme üslûbunun bu tarafları ile Nevâî'nin nesrinden çok ileridedir [Akün 1991, 406].

"Bâbürnâme 1519 ile 1530 yılları arasında kısım kısım meydana gelmiştir. 1509 ile 1519 arasındaki devreye ait metin kayıp durumda olduğundan onun ne zaman yazılmaya başlandığı bilinmiyor. Önceki yıllara ait olan taraflar sonradan kaleme alınan bir hâtıra şeklinde iken 1519 yılından itibaren hadiselerin günü gününe kaydedilmeye başlanması ile Bâbürnâme bir "günlük" halini alır. Hâtıra durumunda anlatılanların ince teferruata dayanması Bâbü'rün hâfıza kuvvetini gösterebileceği gibi bunların evvelce tutulmuş notlardan istifade edilerek esere geçirilmiş olması da düşünülebilir" (Akün 1991, 404-406].

Hindistan'da bir Türk devleti kuran Babür Şah tarafından kaleme alınmış bir anı ve tarih eseridir. Çağatay Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Bâbürnâme, pek çok dilde defalarca kez basılmıştır. Şair, konuyu güncel ve sade bir üslupla işlemiştir. Eser, 1531'de yayımlanmıştır.

Türkiye Türkleri Bâbürnâme'yi ilk olarak 1940'lı yıllarda Reşit Rahmeti Arat'ın çevirisi ile tanımıştır. Arat'ın çalışması, Batılı araştırmacıların Bâbürnâme ile ilgili bir asır önceden başladıkları çeviri ve tanıtım çalışmalarının son halkalarından birisidir. Ömer Faruk Akün'ün Diyanet İslâm Ansiklopedisi için özenle kaleme aldığı "Babür" çok doyurucu bilgilerle doludur. Bâbürnâme'nin söz varlığı öğeleri açısından tasnif edilmeli, anlambilim ve kültürdilbilim bakımından değerlendirilerek art zamanlı ve eş zamanlı karşılaştırmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Aka, M. 2014. T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. *Bâbürnâme'nin Dil Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. 2014.
- Akün, Ö.F. 1991. "Bâbürnâme". *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4: 404-408, İstanbul.
- Altınova, B. 2003. "Kavram Kargaşası Çerçevesinde Edebî Bir Tür Olarak "Hatıra". *Türkbilgi* 6: 3-12.
- Arat, R. R. 2006. *"Bâbü'r, Bâbürnâme; Çeviren Reşit Rahmeti Arat*, Yay.

Haz. Çetin Şan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Kaçalın, M.S. 2007. *Orhon Yazıtları*, İA, cilt 33, 2. 390-393, İstanbul.

Kaplan, M. 1966. "Hatırat Üzerine". *Hisar*, VI, 27: 9.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. 2008. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/baburname>

Features of Baburname as a literature genre

Muhittin Gumus¹

Abstract

The most valuable representative of the Chagatai language, which developed as a continuation of the Khwarezm Turkish, which was formed in the Timurid period under the influence of Islamic civilization in the Greater Turkestan region, is the great writer and language scholar Alişir Nevâî. After that, different ideas and interpretations are presented on the literary genre features of the work of Zahirüddin Muhammed Bâbü rşah, who contributed to the Chagatai language and literature. While it is compared with the works of some Western historical figures, others claim that it is a unique work. In this study, although it is natural for the literary genres based on narrative to form certain differences in style, form and content from the past to the present, in terms of their qualities, the peculiarities of the main elements in historical texts, memoirs, case narratives, and diary writings are mentioned.

Key words: *Baburname, literary genre, literary works based on expression, memoirs, diary.*

References

- Aka, M. 2014. T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. *Bâbü rnâme'nin Dil Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. 2014.
- Akün, Ö.F. 1991. "Bâbü rnâme". *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakıf Yayınları, 4: 404-408, İstanbul.

---

¹ Muhittin Gumus – Doctor of Sciences in Philology, Professor, Kyrgyz-Turkish Manas University, Faculty of Letters, Department of Translation and Interpretation, Lecturer, Bishkek-Kyrgyzstan.

E-mail: muhittin.gumus@manas.edu.kg

ORCID ID: 0000-0002-0991-2642

For citation: Muhittin Gumus. 2022. "Features of Baburname as a literature genre". *Uzbekistan: Language and Culture* 1: 78–88.

- Altınova, B. 2003. "Kavram Kargaşası Çerçevesinde Edebî Bir Tür Olarak "Hatıra". *Türkbilig* 6: 3-12.
- Arat, R. R. 2006. *"Bâbü, Bâbürnâme; Çeviren Reşit Rahmeti Arat, Yay. Haz. Çetin Şan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.*
- Kaçalin, M.S. 2007. *Orhon Yazıtları*, İA, cilt 33, 2. 390-393, İstanbul.
- Kaplan, M. 1966. "Hatırat Üzerine". *Hisar*, VI, 27: 9.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. 2008. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/baburname>

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta-siga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki"

shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasida qavs ichida ( ) satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [ ] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

VII. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

VIII.1. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*, Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya, kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anijon, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq mualliflari bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismlari to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda birinchi muallif ismi yoziladi va "boshqalar" deb ko'rsatiladi.

[Familiya va boshqalar kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*.

Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Маматов 2018, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VIII.2. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8. Toshkent.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

VIII.3. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi “O‘zbekiston adabiyoti va san’ati” gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro‘yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo‘yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo‘lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko‘rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. “Jomiy “Xamsa” yozganmi?.” *O‘zbekiston adabiyoti va san’ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. “Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi”. *UZA: O‘zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so‘ngida foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro‘yxati ikki qismdan iborat bo‘lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko‘rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini “The Chicago Manual of Style, 16th Edition” qo‘llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle> havolasidan ko‘rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: language and culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of *The Chicago Manual of Style*, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: *Title of the Book*. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified “down” style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, “Author’s own” translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([ ]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([ ]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of *University of Chicago Readings in Western Civilization*, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a

chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE

Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald's 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot
va axborot agentligi tomonidan 0936-raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)
dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga
kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko'chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com

Bosishga 31.03.2022-yilda ruxsat etildi.
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. "Cambria" garnituras.
Shartli b.t. 7,51. Nashr b.t. 7,62.

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali tahririyatida
tayyorlandi va sahifalandi.
"YASHNOBOD NASHR" bosmaxonasida chop etildi.
Adadi 300 nusxa. Buyurtma №2.
Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani,
58-a harbiy shaharcha.